

жет брать на себя ответственность за принятие наиболее трудного и исключительно персонального решения относительно репродукции». Платформа выдвигала проблемы сексуального домогательства, борьбы с домашним насилием, дискриминации сексуальных и иных меньшинств, ведущих нетрадиционный образ жизни; развращения наступления на женские онкологические заболевания. Внутри республиканской партии ультраконсервативная группа Новые Христианские правые обладала такой же гегемонией в определении социальных вопросов, как и либеральные группы избирателей внутри демократической. Платформа республиканцев и выступления на съезде демонстрировали, что и программа, и политика партии нацелены на традиционную, состоящую из двух родителей, семью, в которой муж является добытчиком, а жена — заботливой хозяйкой. Глава «Права женщин» вообще отсутствовала. В дальнейшем партия сделала окончательную установку на традиционные семейные ценности. Среди них — неработающая мать-домохозяйка, взаимная верность супругов, рождение детей только в зарегистрированном браке, недопустимость абортов, однополых браков и т. д. Республиканцы увеличивали бюджетное финансирование «программ воздержания от секса» для целевой возрастной группы от 12 до 29 лет.

Таким образом, конечный смысл партийного видения положения женщин в американском обществе может уложиться в короткую формулу: у республиканцев — «семейные ценности», у демократов — «все персональное является политическим». Демократы поддержали феминисток, выдвинувших требование репродуктивных прав, и через различные ветви власти добивались их осуществления. Республиканцы отвергли саму идею репродуктивных свобод, противопоставив ей специальные программы поддержки семьи и усыновления. По отношению к женским требованиям партии стали представлять две различные и конфликтующие версии того, как рядовому американцу вести себя в повседневной жизни. Проблема аборта уже более не рассматривается в качестве исключительно женского требования. Она окончательно вошла в общественную повестку, превратилась в острую политическую тему, по отношению к которой дебаты не прекращаются, и в связи с позицией по отношению к которой можно потерять или приобрести часть электората на выборах разных уровней. Последние, 2008 г., президентские выборы в этом смысле не стали исключением.

МІФАЛАГІЧНЫЯ ПРАСТОРА І ЧАС У РАМАНЕ ВОЛЬГІ ТАКАРЧУК «ПРАВЕК І ІНШЫЯ ЧАСЫ»

Шода М. Ю., Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт

Раман «Правек і іншыя часы» польскай пісьменніцы Вольгі Такарчук — гэта прыклад міфалагізацыі ў сучаснай польскай літаратуры, аповед пра мікракосм і пра знішчальную моц гісторыі, якая ўмешваецца ў жыцці

людзей, што насыляюць гэты мікракосм, прыпавесць пра барацьбу *sacrum* і *profanum*, пра жыццё і смерць. Правек — гэта маленькая польская вёска, і раман складзены з жыцццяісаў яе жыхароў. Ненавязліва, з маленькіх навэлаў нараджаецца вобраз драматычнай польскай гісторыі XX ст. Раман падзяляецца не на раздзелы, а на «часы»: час Міхала, час Генавефы, час Злога чалавека, час дома, час лялькі, і г. д. Такім чынам аўтарка адразу адсылае чытача да трэцяга раздэла «Эклезіяста»: «Усё мае свой час, і час кожнае рэчы — пад небам».

Дзеянне рамана абмяжоўваецца канкрэтным месцам — вёска Правек і яе ваколіцы. Прыдуманы Такарчук Правек — перыферыя цывілізаванага свету — знаходзіцца недзе каля Кельцаў, невялікага польскага гарадка на рэальнай географічнай карце. Такім чынам, ён нібы займае пэўнае месца ў рэальнай прасторы, але адначасова і мае ўсе рысы прасторы міфалагічнай. Міфалагічная пабудова свету заўсёды пачынаецца ад устанаўлення сакральнага цэнтру, прастора вакол якога арганізуецца ў значэннае цэлае. У касмаграфіі Такарчук якраз Правек выступае ў якасці такога сакральнага, сярэдзінага свету. З яго ўсё сыходзіць і ў яго ўсё вяртаецца. З ім суадносіцца кожны пункт прасторы. «Правек — гэта месца, якое знаходзіцца ў цэнтры свету», — з гэтага скажу пачынаецца раман.

Невялікая вёска робіцца аналагам біблейскага Эдэму, у цэнтры якога Бог насыпаў горку (мясцовы *axis mundi* мае фармат, адпаведны месцу, цэнтрам якога з'яўляецца) і загадаў чатыром арханёлам ахоўваць ягоныя межы ад замераў хаосу. Хаос увасоблены не ў хтанічных пачварах, а пачварных жарсцях: празе ўладарыць і быць падуладным, пыхлівасці, неспакоі падарожжа і г. д. Праз Правек цякуць дзве рэчкі: Чорная (загадкавая і змрочная) і Белка (светлая, плыткая і вясёлая) — увасабленне двух першапачаткаў быцця — Інь і Ян. Калі яны зліваюцца, утвараецца Рака — магутная, спакойная і здзейсненая.

Гэта гарызантальная мадэль свету, адпаведная ўсім міфалагічным канонам, апісваецца ўжо ў першай частцы, якая носіць назву «Час Правека». Апавед пра міфалагічныя пачаткі аўтарка падносіць у форме, якая адсылае да біблейскага стылю (паўторы і сіметрыя складаных элементаў, паралелізмы, анафары, урачыстая протасць мовы). Але ў гэтым Такарчук можна знайсці як матывы, непасрэдна перанятыя з біблейскіх тэкстаў, так і сутнасцю іх трансфармацыю. Напрыклад, эпізод з горкай: «У цэнтры Правеку Бог насыпаў гару, на якую кожны год злітаюцца хмары хрушчоў. Таму людзі назвалі гэтае ўзвышша Хрушчовай Горкай. Бо справа Бога — ствараць, а справа людзей — называць». Што тычыцца біблейскіх алузіяў романа, польскія крытыкі лічаць за лепшае казаць пра гэтак званы «перавернуты топас», бо Такарчук прапаноўвае свой погляд на матывы стварэння і наступныя ўзаемаадносіны Бога і чалавека, сваю інтэрпрэтацыю выгнання з Раю і іншых складнікаў біблейскае веды.

Правек, знаходзячыся ў сярэдзіне свету, створанага Вольгай Такарчук, арганізоўвае не толькі прастору, але і час. Нават проста сыходзячы з назвы твору і падзелу яго на часткі, можна зрабіць выснову, што менавіта час — галоўны герой раману. У апісанні часу Правека назіраецца той жа

парадокс, што і ў апісанні прасторы. Гэта рэальны час, то бок упісаны ў лінейную шкалу часу гістарычнага — падзеі адбываюцца ў 1914-м г. і сканчаюцца ў канцы XX ст. У рамане знаходзіцца месца ўсім значэнным гістарычным падзеям польскай гісторыі — I і II сусветныя войны, Халакост, калектывізацыя і сацыялізм. Адначасова час у рамане мае ўсе рысы міфалагічнага: ён сакральны, цыклічны і парадыгматычны. Гэта час першаўчынкаў і першапрадметаў. Рытм тутэйшага жыцця задаецца зменай паравінаў года, дня і ночы, Сонца і Месяца, з'яўленнем першай лістоты і лістападам, гульні, у рэшце рэшт. Гэта Час, які складаецца з маленькіх узаемапрапанікальных, падобна сусветам Брахмы з індыйскай міфалогіі, часоў жыхароў Правека, а таксама часоў паўказачных і паўміфічных істотаў, што насыляюць наваколле і нават рэчаў, якія граюць у рамане ролю не менш важную, чым людзі.

Варта адзначыць, што амаль уся польская літаратура апошніх двух дзесяцігоддзяў так ці інакш выяўляе сваю цікаўнасць да свету рэчаў. Прадмет часта мае большую выразнасць і індывідуальнасць, чым ягонны ўладар, і робіцца цэнтрам апаведу. Рэч апавядае пра чалавека, часткай існавання і свядомасці якога яна з'яўляецца. Так, напрыклад, у рамане Такарчук з'яўляецца «Час кававага млынка», які, падобна млыну Гроці з скандынаўскіх міфаў, мае магічную ўладу над светам.

Героі рамана, хоць і з'яўляюцца звычайнымі людзьмі і апісваюцца як звычайныя людзі, таксама займаюць адпаведныя месцы ў агульнай міфалагічнай карціне свету. Кожнаму з персанажаў можна знайсці міфалагічны ці літаратурны адпаведнік. Так, напрыклад, раман, як і належыць эпічнаму апаведу, пачынаецца з таго, што герой адпраўляецца на вайну. Міхал Нябескі, якога пры няведанні фабульнай структуры на першых старонках можна палічыць галоўным героем, выступае як увасабленне вечнага вандроўніка Адыеся, які пакідае Ітаку і пасля доўгіх вандраванняў вяртаецца на радзіму. Ягоная жонка Генавефа спалучае вобразы Пенелопы, што вечна чакае мужа, клапоцячыся пра ягоную гаспадарку, і сваёй цэзкі, каралевы Гвіневеры, чыё сэрца разрывалася між любоўю да мужа, караля Артура, і ягонага рыцара Лансэлота. Вулічная дзеўка па мянушцы Калоска, сталуючы, набірае рысаў захавальніцы Правека і ягоных таямніцаў, увасабляючы такім чынам вобраз трыадзінай багіні-маці з розных еўрапейскіх і ўсходніх міфалогіяў (напрыклад, шумерская Інанна альбо грэцкая трыяда Артэміда—Гера—Геката). Калоска нараджае дзіця ад куста дзятгіля. Але тут спрацоўвае не хрысціянскі матыў беззаганнага зачатця, а міфалагічны архетып чароўнага зачатця і нараджэння. І пасля, калі яе дачка захоча выйсці замуж за ненавіснага ёй чалавека, Калоска канчаткова ўпадобіцца багіне плоднасці і, як грэцкая Дэметра, паставіць умову, каб дачка лета праводзіла з ёй і толькі на зімовыя месяцы вярталася да мужа.

У рамане адбываецца сутыкненне паганскага пакланення сілам прыроды з хрысціянскім бачаннем свету. Увасабленнем суму сучаснага чалавека па сакральным ёсць абраз Маці Божай Яшкотлеўскай і вобразы анёлаў, што вартуюць межы, за якімі падпільноўваюць жарсці і спакусы. Але ўмяшальніцтва звышнатуральных сілаў абумоўленае воляй чалавека, у той

час як сілы прыроды застаюцца неўтаймавальнымі. Напрыклад, Маці Божая даруе ўсім, хто да яе звяртаецца, моц для лекавання цела і душы, але толькі ад іх саміх залежыць, ці захочуць яны скарыстацца гэтай моцай. Правек не з'яўляецца, насуперак першаму ўражанню, рэмінісцэнцыяй біблейскага раю. Тут, як і паўсюль, доляю чалавека ёсць хваробы і смерць, каханне і цёмная жарсць, узлёты і падзенні.

Сярод усіх літаратурных аналогій на самай паверхні ляжыць параўнанне Правека з Маконда. Але, у адрозненне ад Маркеса, Вольга Такарчук не захоўвае да канца свайго апаведу магічна-міфалагічны тон, з якога пачынаўся раман. Бліжэй да фіналу адбываецца канчатковае замяшчэнне сакральнага прафанным. Адбываецца своеасаблівы выхад за межы міфалагічнага часу і прасторы. Падобна таму, як у грэцкай міфалогіі, згодна з Гесіодам, цыкл, што пачынаецца Залатым векам, сканчаецца Жалезным, які ёсць адначасова пункт сутыкнення і пераход міфалагічнага часу ў рэальны гістарычны. Героі альбо паміраюць, канчаткова робячыся часткай Правеку, часткай міфу, альбо пакідаюць свой Эдэм без спадзяванняў на вяртанне туды.